

E-LOGOS

ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY

ISSN 1211-0442

14/2013

University of Economics
Prague

Makroekonómia a mylné usudzovanie z časti na celok

Miroslav Titze

Abstract

Main goal of the paper is discuss methodological problem in macroeconomy called fallacy of composition. There is important in macroeconomy research to verify content even form to reveal this methodological problem to use right methodology. Fallacy of composition problem is relative strong argument for application of pluralistic methodology in macroeconomy. Fallacy of composition has wide use in macroeconomy and economic policy. Macroeconomics can avoid fallacy of composition by using balance sheet approach. Nowadays example of economic policy suffered by fallacy of composition is quantitative easing. There is question, why this relatively important methodological problem is on the edge of the methodological research in economy.

Keywords: fallacy of composition, macroeconomy, methodology of macroeconomics

Abstrakt

Cieľom práce je poukázať na metodologický problém mylného usudzovania z časti na celok v makroekonómii. Pri skúmaní v makroekonómii, je potrebné overovať obsah i formu, aby sme dokázali tento problém odhaliť a použiť správnu metódu skúmania. Problém mylného usudzovania z časti na celok je relatívne silný argument pre používanie metodologického pluralizmu pri skúmaní v makroekonómii. Koncept mylného usudzovania z časti na celok má široké uplatnenie v makroekonómii i hospodárskej politike. Metodologickému problému sa dá vyhnúť prostredníctvom rozvahového prístupu k makroekonómii. V súčasnosti konceptom mylného usudzovania z časti na celok trpí napríklad politika kvantitatívneho uvoľňovania. Je otázkou, prečo takto závažný metodologický problém zostáva relatívne na pokraji skúmania metodológie v ekonómii.

Klíčová slova: mylné usudzovanie z časti na celok, metodológia makroekonómie

Úvod

Po vypuknutí globálnej hospodárskej krízy v roku 2008 sa do popredia ekonomických diskusií dostáva makroekonomická teória s rôznymi návrhmi na riešenie krízy. Málo sa už hovorí o *metodologickom probléme mylného usudzovania z časti na celok*. Makroekonomické opatrenia ovplyvňujú život všetkých, či už pozitívnym alebo negatívnym spôsobom, priamo alebo nepriamo prostredníctvom fungovania spoločnosti, ekonomiky a inštitúcií. Jedinec z individuálneho hľadiska len ťažko dokáže ovplyvniť výrazne makroekonomické fungovanie a je preto závislý na činnosti iných jedincov a fungovaní celej makroekonomiky. Pre vymanenie z krízy musí byť z praktického hľadiska aplikovaná vhodná hospodárska politika. Bez pochopenia fungovania makroekonómie je možné, že nebudú prijaté najvhodnejšie opatrenia z pohľadu rastu produktu, blahobytu, nezamestnanosti, ziskovosti podnikov, inflácie a ostatných ekonomických veličín. Hospodárska kríza dáva opäť priestor i k znovu otvorení metodologickej otázky medzi tradičnou keynesiánskou makroekonomiou a klasickou makroekonomiou hlavného prúdu známejšou ako „*paradox úspor*“, ktorý je praktickým príkladom *všeobecnejšieho metodologického problému mylného usudzovania z časti na celok*. Hlavným cieľom práce je poukázať na *všeobecný problém mylného usudzovania z časti na celok v makroekonomickej teórii*, čo sa následne prejavuje do navrhovaných praktických opatrení hospodárskej politiky. Práca sa snaží odhaliť v makroekonomickej teórii i možný spôsob, akým by sa dalo problému zamedziť. Celá klasická makroekonómia je prakticky zahľtená množstvom prípadov mylného usudzovania z časti na celok. Je až zarážajúce, že tomuto metodologickému problému je v ekonomickej odbornej literatúre venovaná len veľmi malá pozornosť, aj napriek tomu, že sa jedná o veľmi závažný metodologický problém. Pomerne silná diskusia problému mylného usudzovania z časti na celok sa rozvíjala od sedemdesiatych rokov 20. stor. v medzinárodnom obchode pod vplyvom začínajúcej globalizácie, vstupom Číny do WTO a posunom nízkopríjmových krajín v Južnej Ázii k exportne orientovaným stratégiám spojených s výrobou manufaktúrne náročných výrobkov. Jednalo sa o tzv. „*adding-up*“ problém. Čo bolo výhodné pre malých exportérov v pomerne izolovanom prostredí, nemuselo platiť pre skupinu veľkých exportérov, konajúcich v rovnakom čase. Bližšie o probléme píše napr. J. Mayer (2003), W. A. Kerr (2009) a ďalší. Z makroekonomického hľadiska je možným ospravedlnením nezáujmu veľmi zriedkavý výskyt problému mylného usudzovania z časti na celok a to najmä pri závažných systémových ekonomických problémoch, kde dochádza k zmene makroekonomického optimalizačného správania z maximalizácie úžitku na minimalizáciu dlhu na ktoré poukazuje napríklad R. C. Koo (2009). Jednou z mála škôl, ktorá berie v úvahu mylné usudzovanie z časti na celok a priamo naň upozorňuje sú *post-keynesiánci*. Práca sa zaoberá konceptom mylného usudzovania z časti na celok zo všeobecného hľadiska v makroekonomii, nerozoberá detailne jednotlivé praktické príklady nakoľko by sa práca dostala mimo vytýčený cieľ.

Prvá časť práce sa zaoberá teoretickým vymedzením mylného usudzovania z časti na celok a jeho taxonómiou. Tento druh omylu je všeobecný a nevyskytuje sa iba v ekonómii. Mylné usudzovanie z časti na celok je možné ľahko zameniť i s inými pridruženými metodologickými problémami.

Druhá časť práce poukazuje na jednotlivé prípady mylného usudzovania z časti na celok v makroekonómii. Diskutuje problém mylného usudzovania z časti na celok v súvislosti prehliadania efektu prepojenosti rozváh ekonomických subjektov. Prípad mylného usudzovania z časti na celok rozširuje do oblasti hospodárskej politiky.

Tretia časť práce poukazuje na netradičnú menovú politiku praktikovanú centrálnymi (kvantitatívne uvoľňovanie) ako možný príklad hospodárskej politiky trpiacej problémom mylného usudzovania z časti na celok.

1. Mylné usudzovanie z časti na celok a jeho taxonómia

Mylné usudzovanie vzniká pri logickom uvažovaní a používaní argumentov. Klasická makroekonómia je postavená na logickom vyvodzovaní záverov ohraničených v logickom čase. Prvú systematickú štúdiu a taxonómiu omylov vytvoril Aristoteles v jeho diele v pôvodnom názve *De Sophisticis Elenchis* (preklad *On Sophistical Refutation*, (2001)) v ktorom rozoznával trinásť omylov. Aristoteles zaradil tento druh omylu¹ medzi *verbálne*. *Mylné usudzovanie z časti na celok vzniká v prípade, ak niečo platí pre určitú časť celku, avšak pre celok zložený z týchto častí to už neplatí*. Zaraďuje sa medzi *neformálne typy omylov*, pri ktorých záleží aj na *obsahu argumentu*. Zmysel neformálnych typov omylov je nesprávny z epistemologických, dialektických alebo pragmatických dôvodov. W. L. Rowe (1962) poukazuje na to, že problém mylného usudzovania z časti na celok odhalíme až ex post po tom ako overíme vlastnosti celku zloženého z jednotlivých častí. Analýza obsahu nám pomáha určiť, či sa jedná o pravdivé alebo nepravdivé argumenty a *identifikovať mylné usudzovanie z časti na celok*. V prípade, že máme danú formu pre účely identifikácie, nemôžeme ju samu o sebe považovať za nesprávnu, to nám môže potvrdiť až obsah. To znamená, že forma a obsah sa nevylučujú, ale skôr dopĺňajú. Veľmi dobre je to vidieť na príkladoch mylného usudzovania z časti na celok uvedených nižšie. Existujú dva druhy prípadov mylného usudzovania z časti na celok podľa W. L. Roweho (1962). Prvý typ vzniká v prípade, že vyvodzujeme závery z určitej vlastností individuálnych členov celku na celú skupinu (member-class fallacy of composition). Všeobecný príklad môže byť nasledujúci

„Jednotlivec XY má charakteristické vlastnosti A,B,C. Potom aj celá skupina zložená z jednotlivcov XY má charakteristické vlastnosti A,B,C.“

---

¹ Pod pojmom omyl práca ďalej rozumie tie, ktoré vyplývajú z logickej formy argumentácie a nie omyly vyplývajúce z účelu argumentácie

Nie vždy však nutne musí nastať situácia, keď usudzovanie z časti na celok je nesprávne. V prípade, že by aj v skutočnosti mala celá skupina charakteristické vlastnosti A,B ,C, potom je výrok pravdivý. Na druhú stranu nič nezaručuje, že aj skupina tvorená z prvkov s charakteristickými vlastnosťami A,B,C bude mať rovnaké vlastnosti ako prvky a nemôže sa správať inak alebo mať iné vlastnosti. V tom prípade hovoríme o mylnom *usudzovaní z časti na celok*. Musíme preto ďalej skúmať *obsah argumentácie pri zvolenej argumentačnej forme*.

Druhý typ vzniká v prípade, že vyvodzujeme závery z časti celku na celý celok (part-whole fallacy of composition). Všeobecný príklad je nasledujúci:

„Časť celku má vlastnosti A,B,C. Potom aj celok obsahujúci dané časti má charakteristické vlastnosti A,B,C.“

V prvom prípade sa jedná o interakciu medzi osobami, v druhom prípade sa jedná napríklad o určité predmety tvorené z častí. Toto delenie je z hľadiska častí na životné (member-class) a neživotné (part-whole). Opäť to platí obdobne ako v prvom prípade, že celý predmet sa môže stotožňovať s časťou celku alebo nie.²

Usudzovanie z časti celku na celok sa využíva i pri *štatistickom testovaní hypotéz* z výberových šetrení. Jedná sa o obsahové overenie (štatistické) formálneho logického postupu, keď skúmame, či vlastnosti určitej časti celku reprezentujú celý celok na určitej hladine významnosti pri určitom pravdepodobnostnom rozdelení. V prípade, že rozdiel medzi výberovou skupinou a celkom nie je štatisticky významný, daný výrok môžeme na určitej hladine významnosti zovšeobecniť na celok. Pri využití testovania hypotéz môžeme ľahko sklznúť i k pridruženému problému *unáhleného zovšeobecňovania (hasty generalization)*, keď k zovšeobecneniu používame *malý rozsah súboru*³. Nastávajú i ďalšie štatistické problémy pri testovaní hypotéz, čo sa prenáša ďalej do určovania kauzality v ekonometrii.

Vyššie predstavenú základnú taxonómiu mylného usudzovania z časti na celok podrobnejšie rozoberá ďalej napr. W. L. Rowe (1962). Poukazuje, že nie vždy musíme pri vyvodzovaní z časti na celok spáchať chybu. Problém nastáva vtedy, keď uvažujeme o *častiach celku izolovane bez ich vzájomnej interakcie*. Správnosť výroku môžeme dosiahnuť zmenou predpokladu z ktorého vychádzame. Často krát je problém mylného usudzovania z časti na celok *zamieňaný s problémom nejednoznačnosti (fallacy of ambiguity)* podľa W. L. Roweho (1962). Nejednoznačnosť je spôsobená relatívnymi termínmi ako napr. malý, dobrý, ľahký na rozdiel od jednoznačných termínov ako napr. čierny, kovový atď. Nejednoznačnosť relatívnych termínov používa *iné kritéria pre hodnotenie jednotlivých častí a celku čo spôsobuje mylné usudzovanie*

² Aj keď sa o takomto delení na životné a neživotné prípady mylného usudzovania autor článku L. Rowe (1962) výslovne nezmieňuje, podľa môjho názoru to implicitne vyplýva z jeho článku

³ V testovaní hypotéz sa nám štatisticky prejaví robustnosť výberu v stupňoch voľnosti a následne i v ostatných testoch obsahujúcich stupne voľnosti

z časti na celok. Nie všetky prípady mylného usudzovania z časti na celok možno stotožniť s problémom nejednoznačnosti. W. L. Rowe (1936) uvádza na str. 91 nasledujúci príklad: „všetky časti tohto obrázku sú trojuholníkové, potom aj obrázok je trojuholníkový.“ Do praktického príkladu si to môžeme previesť, keď máme dva trojuholníky a zložíme z nich výsledný štvorec. Úvahy tohto typu, kde *premisa a záver majú rovnaký zmysel považuje za čisté príklady mylného usudzovania z časti na celok*. Nedajú sa klasifikovať ako problém nejednoznačnosti (fallacy of ambiguity). Tvrdí, že nie všetky prípady mylného usudzovania z časti na celok sa dajú vysvetliť týmto „verbálnym“ problémom. Otázkou zostáva, či rovnaká taxonómia platí pre mylné usudzovanie z časti na celok typu v prípade celkov pozostávajúcich z osobností alebo neživotných častíc.

Opakom mylného usudzovania z časti na celok je symetrický prípad, keď hovoríme, že ak niečo *platí pre celok, potom to platí aj pre jednotlivé časti celku alebo proky*. V ekonómii by tento prípad nastal v opačnom garde, keď z chovania makroekonomického systému odvodzujeme správanie jednotlivcov. Metodologické problémy mylného usudzovania z časti na celok a z celku na časti, ktoré sú súčasťou klasickej a keynesiánskej makroekonómie dávajú priestor pre vzájomnú spoluprácu a dopĺňanie sa. Nevýhodou je, že syntézu týchto dvoch metodologicky odlišných makroekonómii komplikuje nemožnosť vytvorenia jednotnej makroeconomickej teórie založenej na jednotnej metodológii. Veľká neoklasická syntéza na metodologický problém reaguje oddelením neokeynesiánskej makroekonómie pre analýzu krátkodobých ekonomických procesov a neoklasickej zložky slúžiacej na analýzu dlhodobých ekonomických procesov, pričom sa bežne *neoklasická zložka interpretuje ako všeobecná teória*.

2. Mylné usudzovanie z časti na celok v makroekonómii

Mylné usudzovanie z časti na celok je možné zaradiť do nevyriešeného sporu o metódu medzi metodologickým individualizmom a metodologickým kolektivismom. V ekonómii charakterizujú T. R. Jain, O. P. Khana (2006) metodologický problém mylného usudzovania z časti na celok charakterizovaný ako prípad, keď je niečo dobré pre jednotlivca a zároveň je to nevhodné pre celú ekonomiku. Ekonomicky to, čo platí pre individuálne ekonomické subjekty (firmy, domácnosti) nemusí platiť pre ekonomiku ako celok (makro ekonomiku). Vo vedeckej makroekonómii sa mnohým problémom mylného usudzovania z časti na celok vyplývajúcich z nejednoznačnosti (fallacy of ambiguity) môžeme vyhnúť odmietnutím používať *normatívne a hodnotiace súdy a z nich vychádzajúce relatívne pojmy* (dobrý, zlý, atď.). Tým prijmeme metodologický pozitivizmus M. Friedmana (1997). Máme v makroekonómii skúmať najskôr správanie skupiny (v zmysle systému tvoreného prvkami), alebo začať od skúmania prvkov (jednotlivcov), výsledkom ktorých je fungovanie systému? V ekonómii existujú z metodologického hľadiska

vedľa seba dva druhy makroekonómie líšiace sa svojou metódou skúmania. Klasická makroekonómia vychádza z princípu maximalizácie úžitku jednotlivcov agregovaného na úrovni hospodárstva. Pre agregovanie používa reprezentatívnu firmu na strane ponuky a reprezentatívnu domácnosť na strane dopytu, výsledkom ktorých je akýsi kompozitný statok. Primárne sa zameriava na ekonomický a finančný tok. Je zaujímavé, že aj keď nepriamo o mylnom usudzovaní z časti na celok sa zmienil aj jeden zo zakladateľov klasickej ekonómie A. Smith (1776):

„What is prudence in the conduct of every private family, can scarce be folly In that of a great kingdom“ (A. Smith, 1776, str. 364)

A. Smith položil základ bohatstva na „neviditeľnej ruke“ trhu, kde jedinci maximalizujú svoj vlastný prospech. Tým maximalizujú i prospech celého národa. Obsahuje vlastný záujem problém mylného usudzovania z časti na celok? Je otázkou nakoľko si A. Smith tento metodologický problém uvedomoval a bral ho v úvahu.

V utilitaristickom prípade J. S. Mill (1863) maximalizujú blahobyť alebo úžitok (šťastie) jednotlivci, potom i na úrovni hospodárstva musí byť maximalizovaný blahobyť (šťastie) spoločnosti. Otázkou je či musí byť táto podmienka splnená vždy? V prípade, že maximalizácia úžitku jednotlivca ovplyvňuje pozitívne maximalizáciu úžitku iných jednotlivcov potom i celkový agregovaný úžitok je maximalizovaný a problém mylného usudzovania z časti na celok môžeme zamietnuť. V prípade, že maximalizácia úžitku jednotlivcov spôsobí stratu úžitku u iných jednotlivcov výsledok závisí už na výslednom efekte.

J.M. Keynes (1936) položil na princípe mylného usudzovania z časti na celok *teóriu pod spotreby a permanentného zaostávania dopytu za ponukou*. J. M. Keynes (1936) píše:

“As this prudent economy, which some people call Saving, is in private families the most certain method to increase an estate, so some imagine that, whether a country be barren or fruitful, the same method if generally pursued (which they think practicable) will have the same effect upon a whole nation, and that, for example, the English might be much richer than they are, if they would be as frugal as some of their neighbours. This, I think, is an error.” (Keynes, 1936, str. 355)

V ekonómii sa mylné usudzovanie z časti na celok presadilo v podobe teórie známej ako *paradox úspor*. V prípade, že všetci spotrebitelia začnú simultánne šoriť viac a nič nebude nahrádzať stratu spôsobenú zníženými výdajmi, spotrebitelia trpia viac, pretože národný príjem sa zníži vďaka poklesu spotreby, zvýši sa nezamestnanosť a spotrebitelia v konečnom dôsledku usporia menej, pretože úspory sú funkciou príjmu.

V prípade paradoxu úspor sa jedná z hľadiska kauzality o spätný vplyv ekonomického systému na správanie jednotlivcov z dynamického hľadiska. V makroekonómii vznikli i ďalšie teórie a koncepty založené na problematike

mylného usudzovania z časti na celok; paradox zvýšenej pracovnosti G. Eggertssona (2010), paradox oddlžovania R. C. Koo (2001), G. Eggertsson, P. Krugman (2010) atď. R. C. Koo (2001) aplikuje koncept mylného usudzovania z časti na celok na japonskú stagnáciu:

„The weakness of the economy depresses asset prices even further, forcing Japanese companies and households to take even more draconian measures to repair their balance sheets. The result has been a vicious cycle brought about by the so-called fallacy of composition, that is, everybody is doing the right thing from their individual perspective, but the combined result of their efforts has been the opposite of their aggregate goal.“ (R. C. Koo, 2001)

Problém v makroekonómii nastáva hlavne pri nepriaznivom vývoji ekonomiky a s vypuknutím krízy sa oživil aj koncept mylného usudzovania z časti na celok. Naskytuje sa otázka, akým spôsobom vyriešiť problém mylného usudzovania z časti na celok v makroekonómii a navrhnúť následné hospodárske opatrenia na prekonanie krízy? Prvým riešením je *odmietnutie agregácie a agregovaných veličín*, čím by stratila makroekonómia celý svoj základ a zmysel. Agregovaný úžitok a veličiny odmieta metodológia rakúskej školy (praxeológia), pre ktorú sú kolektívne entity iba abstrakciami, nemôžu myslieť ani jednať. Jednajú iba individuálne subjekty, *ktorých úžitok nemožno zmerať a ani agregovať*. Vychádza z prísneho metodologického individualizmu.

„We must conclude then that there is no such thing as total utility; all utilities are marginal. In those cases where the supply of a good totals only one unit, then the “total utility” of that whole supply is simply the marginal utility of a unit the size of which equals the whole supply. The key concept is the variable size of the marginal unit, depending on the situation.“ (M. N. Rothbard, 1956)

Rakúska škola obchádza problém mylného usudzovania z časti na celok tým, že do tvrdenia pridáva i ďalšiu podmienku, pri ktorej je úžitok jednotlivca maximalizovaný. Tou je *dobrovoľnosť zmeny*. Vychádza z toho, že dobrovoľná zmena vždy zvyšuje úžitok obidvom zúčastneným stranám. Môžeme si to ukázať na danom príklade: Predstavme si subjekt (vlastníka firmy), ktorý produkuje určitý statok X, výsledkom ktorého je obrovské znečistenie ovzdušia, ktoré znižuje úžitok ostatným obyvateľom a zvyšuje úžitok iba spotrebiteľom kupujúcim daný statok. V tomto prípade máme dvoch, ktorých úžitok sa zvýšil a jedného, ktorého úžitok sa znížil. Odmietnutie agregácie nám neumožňuje porovnať *ako na tom celok v skutočnosti je a nedokážeme potvrdiť ani vyvrátiť problém mylného usudzovania z časti na celok*. Odmietneme agregáciu a porovnanie úžitkov, alebo znečistený vzduch budeme považovať za statok, ktorí ostatní ľudia *spotrebúvajú nedobrovoľne*.

Ďalšou možnosťou je *zmeniť formu prístupu k metodológii makroekonómie*. Metodologický kolektivismus sa javí ako vhodná forma popri metodologickom individualizme. Tu sa dostávame nepriamo k najväčšiemu sporu o metódu v ekonómii

pod názvom *Methodenstreit*.⁴ Tieto dve metódy je možné vhodne kombinovať a nemusia sa vždy vylučovať.

Riešením je možnosť ľubovoľne zmeniť obsah (ekonomickú teóriu), aby vyhovovala forme. To znamená prijať koncept mylného usudzovania z časti na celok. Vyššie uvedený príklad znie potom nasledujúco:

„Časti celku majú vlastnosti A,B,C. Celá skupina obsahujúca časti tohto celku má charakteristické vlastnosti E,F,G.“

Týmto spôsobom sme dosiahli správnosť výroku v prípade, že celok má iné vlastnosti ako individuálne subjekty. J.M. Keynes (1936), ale i ostatní ekonómovia vychádzajúci z mylného usudzovania z časti na celok poukazujú na tento metodologický problém v makroekonómii. Oponenti paradoxu úspor súhlasia práve so zmenou obsahu, keď rast úspor spôsobí zníženie príjmov, ale klesajúce ceny zaručia návrat do pôvodnej rovnováhy medzi dopytom a ponukou (Sayov zákon trhu). Rast úspor zníži úrokovú mieru a zvýšia sa investície a dopyt.⁵

Mylné usudzovanie z časti na celok má odraz i v *praktickej hospodárskej politike*. Opäť môžeme pokračovať v našom jednoduchom všeobecnom príklade vychádzajúceho z určitej časti celku, ktorý môžeme rozšíriť:

„Celok tvorený z individuálnych osobností s vlastnosťami A,B,C,E,F,G má charakteristické vlastnosti A,B,C.“ V prípade, že pridáme do skupiny jednotlivcov s vlastnosťami A,B,C (urobíme určité hospodárske opatrenie a tým zmeníme vlastnosti, správanie...) alebo zmeníme časť skupiny jednotlivcov s vlastnosťami E,F,G na jednotlivcov s vlastnosťami A,B,C potom sa zvýši pravdepodobnosť, že charakteristické vlastnosti skupiny budú A,B,C.

Príklad funguje i v opačnom garde, keď pridáme alebo zmeníme časť celku s vlastnosťami A,B,C, na časť skupiny s vlastnosťami E,F,G, potom je menšia pravdepodobnosť, že bude mať celok vlastnosti A,B,C. Opäť si to môžeme previesť do Keynesovho (1936) alebo Koocho (2008) príkladu *proti cyklickej fiškálnej politiky v čase hospodárskej krízy*. V prípade, že budú všetky ekonomické sektory sporiť (prípadne oddlžovať sa) vrátane vlády, potom sa zhorší recesia na rozdiel od prípadu, že sa bude určitý sektor alebo subjekty chovať *proti cyklicky*.⁶ Klasická makroekonómia vychádzajúca z metodologického individualizmu akoby zabúdala na to, že jednotlivé ekonomické subjekty svojím individuálnym správaním ovplyvňujú iné subjekty a

---

⁴ Viac o probléme Methodensteitu je možné sa dozvedieť v knihe *Spor o metódu medzi rakúskou školou a nemeckou historickou školou* (M. Loužek, 2001)

⁵ Cieľom práce nie je ekonomicky riešiť konkrétny problém spojený s paradoxom úspor alebo iné paradoxy vyplývajúce z mylného usudzovania z časti na celok, preto ekonomickému rozboru nie je venovaná väčšia pozornosť

⁶ Z pohľadu rozváh vznikne situácia, keď subjekty, ktoré budú mať záujem prispôsobiť svoje rozvahy a oddlžiť sa, nebudú mať možnosť na úkor koho by sa oddlžili, keď sa na hospodárstvo budeme pozeráť z podvojného hľadiska

systém⁷, ktorý ich spätne ovplyvňuje: B. Mitchell (2010) píše o návrhoch klasickej ekonómie pri riešení nezamestnanosti v prípade mylného usudzovania z časti na celok: „čo sa môže stať na individuálnej úrovni, nemusí platiť v prípade, že sa ekonomické subjekty chovajú rovnakým spôsobom (stádovo) ...v zmysle navrhnutých riešení nezamestnanosti klasickou makroekonomiou presadzujúci veria, že jedna firma môže byť schopná znížiť náklady znížením miezd pre zamestnancov, pretože ich dopyt nebude ovplyvnený a mohli by prijať viac zamestnancov. Avšak chyba je v tom, že nevidia, že ostatné firmy urobili rovnakú vec, celkové výdaje sa dramaticky znížia a zamestnanosť tak isto“⁸ Náš príklad môžeme ďalej rozšíriť do roviny diskusie ohľadom obsahovej stránky metodologického problému mylného usudzovania z časti na celok a určovania príčin, dôsledkov a vzájomných závislostí na mikroekonomickej a makroekonomickej úrovni:

„Časti celku majú vlastnosti A,B,C. Celá skupina obsahujúca časti tohto celku má charakteristické vlastnosti E,F,G. Charakteristické vlastnosti skupiny E,F,G, spôsobujú ďalšie príčiny H,I,J, ktoré ovplyvňujú pôvodnú skupinu spôsobom K,L,M do budúcnosti atď...“ (...možno pokračovať rôznymi obmenami vzťahov medzi prvkami a systémom zložených z prvkov...)

V tom prípade sa už dostávame do problému s určovaním vzájomných kauzálit a pravdepodobností nielen v teoretickej rovine ale i v praktickej rovine (štatistickej) a do diskusií ohľadom obsahu, pričom náš ústredný metodologický problém zostáva nevyriešený. Uvažujeme o jedincoch už v interakcii s fungovaním systému.

Keďže v ekonomike v skutočnosti jednajú iba jednotlivci, každý robí to, čo je z ich individuálneho pohľadu najvhodnejšie, bez ohľadu na ostatných (aspoň predpokladajme, že ekonomické subjekty sa chovajú egoisticky podľa Smithovej neviditeľnej ruky v prípade veľkých skupín ako je makro ekonomika). V tom prípade, pri nepriaznivých podmienkach vývoja ekonomiky, z pohľadu individuálnych subjektov je racionálne znižovať spotrebu, viac šoriť, oddlžovať sa, znižovať náklady firmy atď. Len ťažko uspeje z individuálneho hľadiska argument, že v konečnom dôsledku je to pre nich nevýhodné a celú situáciu si ekonomické subjekty ešte zhoršujú. P. Krugman (2012) tak isto poukazuje na previazanosť ekonomických subjektov, keď tvrdí, že sa často zabúda na to, že výdaj jedného subjektu je zároveň príjem druhého subjektu.

Alchýmia racionálneho chovania je v tom, že z individuálneho hľadiska uskutočňujú ekonomické subjekty správnu vec (racionálnu), ale keďže sa chovajú

---

⁷ Je otázkou prečo by sme mali k individuálnym ekonomickým subjektom pristupovať izolovane bez interakcie s ostatnými ekonomickými subjektmi. Je zrejmé, že takmer každá zmena má dve strany a potom ako vhodné zachytenie sa odporúča sledovať zmeny v rozvahách subjektov, kde budeme mať zobrazené dopady na obidva subjekty a z toho vyplývajúcu vzájomnú interakciu

⁸ Tu vstupujeme do ďalšieho metodologického problému či sa máme na individuálne subjekty a ich rozhodovanie pozeráť z autonómneho hľadiska alebo v interakcii s ostatnými ekonomickými subjektmi (metodologický individualizmus vs. metodologický kolektivismus)

všetky ekonomické subjekty *stádovo*, vracia sa im to naspäť a v konečnom dôsledku sa prehlbuje recesia a ich problémy. Týmto spôsobom je posilňovaný hospodársky cyklus. Ekonomické subjekty nejednajú izolovane, ale existuje medzi nimi určitá závislosť, ktorá po agregácii spôsobuje ovplyvňovanie jednotlivca makroekonomiou. V prípade, že vychádzame z *metodologického individualizmu*, tak dopad zvýšenia úspor jedného subjektu na celý systém je *zanedbateľný a prehliadam spätný dopad systému na jednotlivé ekonomické subjekty pri stádovitom chovaní*. Podobné je to ako pri voľbách. Ako dokáže môj jediný hlas ovplyvniť výsledky volieb? Z ekonomického hľadiska subjekty porovnávajú náklady a výnosy svojho chovania. Firma, ktorá sa rozhodne nezoštlhávať zamestnanosť a produkciu v čase krízy a nedostatočného odbytu by sa chovala „neracionálne“ pretože jej náklady by boli príliš vysoké oproti spätným výnosom, ktoré by mohla firma získať, v prípade, že ostatné firmy prepúšťajú a zoštlhávajú produkciu. Z individuálneho pohľadu sú *prehliadané makroekonomické efekty*, pretože sú *strašne malé a majú nekonečne malý dopad na ekonomiku*. Práve prehliadnutie tohto malého zanedbateľného efektu na celý systém z individuálneho pohľadu *spôsobuje mylné usudzovanie z časti na celok* v klasickej makroekonómii. J.M. Keynes (1936) navrhoval, aby do tohto procesu vstúpila vláda a zmierňovala stádovité chovanie prostredníctvom uskutočňovania *proti cyklickej politiky*⁹. Vzájomná závislosť jednaní medzi jednotlivými subjektmi spôsobuje i ďalšie metodologické problémy v klasickej ekonómii vyjadrujúce vzájomné vzťahy nezávislými krivkami.

Nemajú náhodou autori (J. M. Keynes, R. C. Koo, K. Boulding a ďalší) poukazujúci na metodologický problém mylného usudzovania z časti na celok spoločný pohľad na makroekonomické javy prostredníctvom zmien v rozvahách ekonomických subjektov prostredníctvom ktorých charakterizujú v ekonomike tok. L. R. Wray (1997) cituje K. Bouldinga (1971):

„The marginal analysis...is most instructive in dealing with the theory of the firm and with the demand, supply, and pricing of particular products and particular factors of production. It is not particularly helpful in dealing with the aggregates of the system, because its use is constantly likely to involve us in fallacies of composition“ (L. R. Wray, 1997, str. 460)

Definitívne riešenie problému mylného usudzovania z časti na celok ponúka K. Boulding (1950) o ktorom píše L. R. Wray (1997). Dynamický pohľad na ekonomické subjekty z pohľadu rozváh poskytuje makroekonómii mikroekonomické základy v ktorých firma nie je iba „bezduchá“ hospodárska jednotka, ktorá nakupuje vstupy a produkuje výstupy. Má svoju kapitálovú štruktúru, dlhy, štruktúru aktív, pasív atď. Princíp makroekonómie založil na *dynamickom procese pohybujúcich sa rozváh*

---

⁹ J.M. Keynes (1936) navrhoval anti cyklickú hospodársku politiku, v čase hospodárskej krízy navrhoval podporu hospodárstva prostredníctvom rozpočtového deficitu, naopak v čase hospodárskeho vzostupu navrhoval hromadiť rozpočtový prebytok

ekonomických subjektov. Princíp dynamických rozváh pozostáva z toho, že ekonomický subjekt sa snaží prispôbiť svoju rozvahu do ideálneho stavu z pohľadu individuálneho subjektu, tým indukuje zmeny v rozvahe ďalšieho subjektu a kolobeh pokračuje až pokiaľ ekonomické subjekty nedosiahnu svoju želanú rovnováhu. L. R. Wray (1997) píše:

„The ‘moving picture’ of balance sheets through time captures the macroeconomic flows that are the primary preoccupation of conventional economics but without the danger of fallacy of composition“ (L. R. Wray, 1997, str. 450)

Týmto spôsobom zachytáva L. R. Wray vzájomnú interakciu medzi jednotlivými ekonomickými subjektmi. Významnosť vzájomnej interakcie medzi jednotlivými rozvahami ekonomických subjektov možno vidieť napríklad v ohrození finančnej stability jednou inštitúciou. Jedná sa o problém, v ktorom je inštitúcia „príliš veľká, aby skrachovala“. Prostredníctvom krachu jednej *systémovo dôležitej inštitúcie* môže dôjsť prakticky k pádu celého finančného systému nakoľko rozvahy jednotlivých inštitúcií sú vzájomne prepojené. Od veľkosti inštitúcie závisí možná významnosť ovplyvnenia rozváh ostatných ekonomických subjektov. Pomerne novou metódou skúmania finančnej stability sa stalo používanie tzv. teórie grafov, ktorá skúma chovanie subjektov s ohľadom na vzájomnú interakciu. Jednotlivé subjekty sú vzájomne prepojené prostredníctvom obchodných aktivít. V súčasnosti sa teória grafov používa pre analyzovanie medzibankového nezaisteného trhu, ktorý je zo svojej podstaty založený na dôvere a vzťahu medzi systémovo dôležitými inštitúciami a tými, ktorých krach neohrozí robustnosť medzibankového trhu.

Makroekonomiku môžeme chápať ako agregované rozvahy ekonomických subjektov alebo sektorov podľa určitých dôležitých ekonomických charakteristických vlastností, ktorými sa v tržnej ekonomike vyznačujú. Agregované makroekonomické rozvahy dokážu veľa napovedať aj o mikroekonomickom chovaní subjektov. Makroekonómia založená na agregovaných rozvahách má tak aj svoje mikroekonomické základy. Národné účty dokážu ukázať, ktoré chovanie u ekonomických subjektov prevládlo po agregácii. Štatistiky národných účtov zaznamenali prudký vývoj od osemdesiatych rokov a vďaka informatizácii spoločnosti sú čoraz presnejšie a viac sa približujú vyčerpávajúcemu šetreniu. Z národných účtov dokážeme vyčítať práve relatívne štrukturálne zmeny aj v mikroekonomickom chovaní jednotlivých sektorov. Agregované rozvahy sú v súčasnosti už súčasťou národného účtovníctva a získavajú čoraz väčší význam i v ekonomickej štatistike mimo národných účtov (napr. zverejňujú sa už agregované rozvahy za bankový sektor, obchodníkov s CP, atď.).

Koncept mylného usudzovania z časti na celok podporuje *metodologický pluralizmus*, nakoľko obsah môže byť zhodný s použitou metódou skúmania, ale i nemusí. Práve z vyhranenosti voči používaniu určitých metód v ekonómii môžeme ľahko sklízuť

k metodologickým omylom. Mylné usudzovanie z časti na celok je dostatočne silný argument pre používanie viacerých metód v makroekonómii, pričom metódy sa môžu vhodne i dopĺňať. Ako píše M. Loužek (2001, str. 196): *„Voľba metodologického individualizmu alebo kolektivismu ako nástroja pre analýzu spoločenskej či ekonomickej skutočnosti vždy závisí na type problému, ktorým sa zaoberáme. Primárny je vždy problém. Metódu odvodzujeme od problému a nie problém od metódy. Metodologicky sa dopredu obmedzovať – znamená apriórne vylučovať niektoré problémy zo sociálnych vied.“* Proti argumentom zostáva opak mylného usudzovania z časti na celok (fallacy of division), keď niečo, čo platí na makroekonomickej úrovni, neplatí pre jednotlivé ekonomické subjekty (usudzujeme z celku na časti). Pri vyvodzovaní makroekonomických záverov je vhodné pamätať na tieto dva symetrické metodologické problémy.

3. Kvantitatívne uvoľňovanie – príklad súčasnej hospodárskej politiky obsahujúci problém mylného usudzovania z časti na celok

Naprieč ekonomickými školami nájdeme len málo, ktoré sa výslovne zmieňujú o probléme mylného usudzovania z časti na celok. Možno ho nájsť u niektorých autorov priradujúcich sa k post-keynesiánskemu prúdu ekonómie ako B. Moore alebo M. Lavoie. J. Koderová, Havel, Sojka (2008, str. 201) citujú M. Lavoieho (1992, str. 192): *„stúpajúca krivka ponuky úverových peňazí nemôže byť odôvodnená na základe preferencie likvidity bánk. Tí, čo zastávajú takýto názor na endogenitu peňazí, musia nakoniec spoliehať na neakomodatívne chovanie centrálnej banky a že úrokovú mieru vždy nebude stabilizovať. V prípade, že sa úroková miera zvyšuje je tomu preto, že sa tak rozhodla centrálna banka. Existuje rozdiel medzi správaním sa bankového sektoru z individuálneho hľadiska a z makroekonomického hľadiska. Likvidita hrá rozdielnu úlohu z mikroekonomického a makroekonomického hľadiska. Jednotlivé firmy čelia stúpajúcej ponuke úverov na rozdiel od makroekonomickej úrovne. Zhruba v posledných dvoch desaťročiach sa v ekonomike vyostrila diskusia o podstate peňazí a jej tvorbe. Komu by nebol známy medzi ekonómami spor o povahu ponuky peňazí medzi endogénnou exogénnou teóriou. Pri bližšom pohľade skrz problém mylného usudzovania z časti na celok, môžeme dôjsť k zaujímavému záveru, že v podstate obidva pohľady sú správne. Záleží už len, z ktorého uhlu sa na danú problematiku pozrieme. Akú hrá úlohu likvidita bankového systému pri tvorbe peňazí „ex nihilo“? Podľa exogénnej tvorby peňazí rast likvidity, ktorú do systému vloží CB spôsobí úverovú expanziu¹⁰, keď obchodné banky mnohonásobne zmultiplikujú získanú likviditu a vytvoria vklady. Podľa endogénnej tvorby peňazí obchodné banky*

---

¹⁰ Predpokladajme, že existuje dostatočný dopyt po úveroch, primárne sa nám v našom príklade jedná o ponuku peňazí

nepotrebnú likviditu k zvýšeniu množstva peňazí v ekonomike.¹¹ Pri posúdení úlohy likvidity na makroekonomickú úverovú kreáciu môžeme aplikovať koncept *mylného usudzovania z časti na celok*. Pre individuálnu obchodnú banku je likvidita potrebná kvôli prípadnému odlivu poskytnutého úveru (vytvoreného vkladu) do inej banky. Obchodná banka potrebuje likviditu z individuálneho hľadiska k uskutočňovaniu platieb, kvôli výberu obeživa, udržiavaniu PMR atď. V prípade, že banka zvyšuje úverovú expozíciu, odkiaľ zoberie prostriedky na odliv úverov?¹² Problém obchodných bánk s nedostatkom likvidity je zrejmy pri zamrznutí medzibankového trhu. Obchodné banky s nedostatkom likvidity by svoje likvidné problémy navrhovali poskytovaním ďalších úverov a tak môžu výrazne z individuálneho hľadiska *obmedziť ponuku úverov*. Problém s likviditou dostáva iný rozmer v prípade, že sa na vzťah medzi likviditou a úvermi *pozrieme z makroekonomického hľadiska*. V prípade, že by banka s nedostatkom likvidity odmietla poskytnúť úver kvôli nedostatku likvidity, bonitný subjekt *sa môže obrátiť na obchodnú banku s prebytkom likvidity, ktorá z hľadiska likvidity nie je obmedzená likviditou pri poskytnutí úveru*¹³. Z individuálneho hľadiska bude úver kvôli nedostatku likvidity individuálnej obchodnej banky *zamietnutý, ale z makroekonomického pohľadu bude poskytnutý*. Klient jednoducho odíde k banke s prebytkom likvidity, ktorá v systéme z daného inštitucionálneho hľadiska musí existovať. Keby sme chceli vyvodzovať závery z individuálneho hľadiska, *potom by došlo k zníženiu úverovej expanzie kvôli nedostatku likvidity obchodnej banky alebo niekoľkých obchodných bánk*.¹⁴ Naopak z makroekonomického pohľadu likvidita pri poskytovaní úverov v ekonomike ako celku nehrá žiadnu úlohu a nedokáže obmedziť poskytovanie úverov.¹⁵ V súčasnosti sa do pozornosti hospodárskej politiky dostáva netradičná menová politika v podobe kvantitatívneho uvoľňovania. Kvantitatívne uvoľňovanie¹⁶ vo forme vtlačenia prebytočnej likvidity nedokáže podporiť úverovú expanziu z makroekonomického hľadiska prostredníctvom priameho vplyvu na poskytovanie úverov. Prebytočná likvidita v systéme nemá vplyv na množstvo peňazí a následne na ďalšie ekonomické veličiny.

¹¹ Správne by sa malo jednať o dobrovoľnú likviditu slúžiacu k „poskytovaniu úverov“ obchodnými bankami. Samozrejme obchodné banky v praxi potrebujú likviditu kvôli existencii obeživa a povinných minimálnych rezerv

¹² Banky s nedostatkom likvidity môžu dodatočnú likviditu získať od OB s prebytkom likvidity, emisiou vlastných cenných papierov alebo od CB

¹³ Makroekonomický systém funguje tak, že OB sa svojvoľne nedokážu zbaviť systémovej likvidity, na to má monopol CB

¹⁴ Bankový systém funguje tak, že iba CB má možnosť meniť množstvo systémovej likvidity v bankovom systéme, obchodné banky ako celok sa jej nedokážu svojvoľne bez pomoci CB zbaviť. Z toho vyplýva, že pokiaľ do procesu nezasiahne CB, tak odliv likvidity z jednej banky bude znamenať príliv likvidity do inej banky

¹⁵ Jedná sa o likviditu nad rámec, ktorá slúži k akomodácii dopytu po obežive, udržiavaniu povinných minimálnych rezerv a dobrovoľných rezerv

¹⁶ Problematika kvantitatívneho uvoľňovania je pomerne rozsiahla, cieľom bolo poukázať iba na problém mylného usudzovania z časti na celok, ktorý obsahuje politika QE a nie detailne pojednávať o danej hospodárskej politike

Záver

Klasická makroekonómia s keynesiánskou sa dostáva do sporu, pretože keynesiánska makroekonómia je postavená na inom metodologickom základe ako klasická makroekonómia. Obidve makroekonómie sa nevylučujú, ale skôr vzájomne dopĺňajú, aj keď vedú medzi sebou doteraz nevyriešené spory. Je potrebné overovať vždy obsahovú stránku použitej metódy, ktorá nám môže odhaliť problém mylného usudzovania z časti na celok. Problém medzi keynesiánskou makroekonomiou a klasickou je symetrický. Keynesiánska makroekonómia môže ľahko sklznúť k mylnému usudzovaniu z celku na jednotlivé časti. Je potrebné znovu otvoriť koncept mylného usudzovania z časti na celok v makroekonómii nielen v praktickej ale i teoretickej ekonómii. Perspektívu vývoja mylného usudzovania z časti na celok vidím napríklad vo využití pre peňažnú teóriu, kde nastáva spor o úlohu likvidity medzi endogenistami a exogenistami. Zatiaľ, čo z individuálneho pohľadu banky je likvidita dôležitá pri poskytovaní úverov z hľadiska celkového poskytovania úverov už nemusí hrať žiadnu úlohu. Podobné perspektívne využitie vidím i pri posudzovaní vplyvu derivátov na makro ekonomiku. Zatiaľ, čo z individuálneho hľadiska deriváty dokážu znížiť individuálne riziko, z makroekonomického hľadiska sa riziko nedá znížiť a odstrániť prostredníctvom derivátov, ale *iba presunúť na iné subjekty*, čím sa celkové riziko nemení. Čo platí pre individuálne subjekty, nemusí vždy nutne platiť pre celok. Koncept mylného usudzovania z časti na celok možno považovať za dostatočne silný argument pre používanie metodického pluralizmu. Metodologický individualizmus a kolektivismus sa tak môžu v makroekonómii vhodne dopĺňať.

Bibliografie

KNIŽNÉ MONOGRAFIE

A. Smith (1776), *An Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*, electronic version, The Pennsylvania state university, 2005, online verzia na <http://www2.hn.psu.edu/faculty/jmanis/adam-smith/wealth-nations.pdf>

J. S. Mill (1863), *Utilitarianism*, vydavateľ London Parker, Son and Bourn, online verzia na <http://archive.org/details/a592840000milluoft>

J. Seger, R. Hindls, S. Hronová (1998), *Štatistika v hospodárství*, ETC Publishing, 1. Vydání, ISBN 80-86006-56-5

J. Koderová, M. Sojka, J. Havel (2011), *Teorie peněz*, Wolters Kluwer, 2. Vydání 4/2011, ISBN 978-80-7357-640-0

J.M.Keynes (1936), *The general theory of employment, Interest and money*, Macmillan Cambridge University press, for Royal Economic society 1936

K. E. Boulding (1950), *A Reconstruction of economics*, New York: John Wiley&Sons

M. Friedman (1997), *Metodologie pozitivní ekonomie*, Grada publishing, (překlad podle anglického originálu *Methodology of positive economics*, 1979), Liberální institut, Praha 1997, ISBN 80-7169-521-1

M. Loužek (2001), *Spor o metodu mezi rakouskou školou a německou historickou školou*, Nakladatelství karolinu, Praha, 2001, první vydání, Univerzita Karlova v Praze, ISBN 80-246-0236-9

M. N. Rothbard (1956), *Toward a reconstruction of Utility and Welfare Economics*, originally published in *On Freedom and Free Enterprise: The Economics of Free Enterprise*, May Sennholz, ed. (Princeton, N.J: D. Van Nostrand, 1956), online dostupné z <http://118.97.161.124/perpus-fkip/Perpustakaan/Libertarian%20Study/Artikel/toward.pdf>

M. Sojka (2010), *Dejiny ekonomických teórií*, Havlíček Brain Team, 1. Vydání, ISBN 978-80-87109-21-2

P. Krugman (2012), *Skoncovat s krizí (z originálu End this depression now!)*, Vyšehrad, 2012, ISBN 978-80-7429-294-1

R. C. Koo (2008), *The holy grail of macroeconomics, lessons from Japan's great stagnation*, John Wiley&Son (Asia), ISBN 974-0470-82387-3

T. R. Jain, O. P. Khana (2006), Neekunj print process, Delhi, ISBN 81-88597-18-X, online verzia,
http://books.google.cz/books?id=DyrqBToCDgQC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

PRÍSPEVKY V MONOGRAFICKE LITERATÚRE

L. R. Wray (1997), Kenneth Boulding's reconstruction of macroeconomics, Review of Social economy, Vol. LV No. 4 Winter 1997, The association for social economics, ISSN 0034-6764,
<http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00346769700000017>

M. N. Rothbard (1956), Toward a reconstruction of Utility and Welfare Economics, originally published in On Freedom and Free Enterprise: The Economics of Free Enterprise, May Sennholz, ed. (Princeton, N.J: D. Van Nostrand, 1956), online dostupné z <http://118.97.161.124/perpus-fkip/Perpustakaan/Libertarian%20Study/Artikel/toward.pdf>

VÝZKUMNÉ ZPRÁVY

G. Eggertsson (2010), Paradox of toil, Federal reserve bank of New York, Staff report no. 433, February 2010,
http://www.newyorkfed.org/research/staff_reports/sr433.pdf

G. Eggertsson, P. Krugman, (2011), Debt, Deleveraging, and the liquidity trap, 2. Vydání, 2/14/2011, New York, Federal reserve bank of New York and Princeton University,
http://www.princeton.edu/~pkrugman/debt_deleveraging_ge_pk.pdf

J. Mayer (2003), The fallacy of composition: a review of the literature, Trade and development report 2002, United Nations conference of trade and development, The World Economy, Vol. 25 (6), http://unctad.org/en/docs/osgdp20031_en.pdf

L. R. Wray (2006), Teaching the fallacy of composition: The Federal budget deficit, CEEPS, Policy Note 06/01, March 27, 2006, University of Missouri, <http://current.com/1n2h2kc>

W. L. Rowe (1962), The fallacy of composition, Mind, New Series, Vol. 71. No. 281, Jan. 1962, pp. 87-92, Oxford University Press on behalf of the mind Association, www.jstor.org/stable/2251735

W. A. Kerr (2009), Recession, International trade and the fallacies of composition, The Estey centre journal of international law and trade policy, vol. 10 number 1, p. 1 – 11, ISSN 1496-5208,

<http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/25193/1/Recession,%20International%20Trade%20and%20the%20Fallacies%20of%20Composition.pdf?1>

ČLÁNKY V ČASOPISOCH

R.C.Koo (2001), The Japanese economy in balance sheet recession, The real culprit is fallacy of composition, not complacency, Nomura research institute, Tokyo and Waseda U, Bussines Economics, April 2001, v. 36, issue 2, pp. 15-23, <http://web.ebscohost.com.ezproxy.vse.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e3136561-f855-451f-a2a3-53d527cd747d%40sessionmgr10&vid=8&hid=9>

INTERNETOVÉ ZDROJE

B. Mitchell (2010) Fiscal austerity – the newest fallacy of composition, July 6, 2010, <http://bilbo.economicoutlook.net/blog/?p=10547>

E-LOGOS

ELECTRONIC JOURNAL FOR PHILOSOPHY

Ročník/Year: 2013 (vychází průběžně/ published continuously)

Místo vydání/Place of edition: Praha

ISSN 1211-0442

Vydává/Publisher:

Vysoká škola ekonomická v Praze / University of Economics, Prague

nám. W. Churchilla 4

Czech Republic

130 67 Praha 3

IČ: 61384399

Web: <http://e-logos.vse.cz>

Redakce a technické informace/Editorial staff and technical information:

Miroslav Vacura

vacuram@vse.cz

Redakční rada/Board of editors:

Ladislav Benyovszky (FHS UK Praha, Czech Republic)

Ivan Blecha (FF UP Olomouc, Czech Republic)

Martin Hemelík (VŠP Jihlava, Czech Republic)

Angelo Marocco (Pontifical Athenaeum Regina Apostolorum, Rome, Italy)

Jozef Kelemen (FPF SU Opava, Czech Republic)

Daniel Kroupa (ZU Plzeň, Czech Republic)

Vladimír Kvasnička (FIIT STU Bratislava, Slovak Republic)

Jaroslav Novotný (FHS UK Praha, Czech Republic)

Jakub Novotný (VŠP Jihlava, Czech Republic)

Ján Pavlík (editor-in-chief) (VŠE Praha, Czech Republic)

Karel Pstružina (VŠE Praha, Czech Republic)

Miroslav Vacura (executive editor) (VŠE Praha, Czech Republic)